

SUOMEN PSYKOLOGILIITON KANNANOTTO: LASTENSUOJELUPSYKOLOGIT VAHVEMMIN LASTENSUOJELULAKIIN LASTENSUOJELUASIAKKAIDEN HYVINVOINNIN JA OIKEUSTURVAN LISÄÄMISEKSI

10.10.2018

Tavoite

Psykologiliitto vaatii, että lastensuojelulakia muutetaan siten, että lastensuojelun organisaatioissa - lähellä sosiaalityöntekijöitä ja kriiseissä olevia asiakkaita - on jatkossa riittävät psykologiset resurssit.

Lastensuojelussa on meneillään monenlaisia valtakunnallisia muutoksia. Puheenvuoroissa ja kehittämishankkeissa on toistuvasti nostettu esille moniammatillisuus ja monitoimijuus. Lastensuojelupsykologien erityisasiantuntemusta tulee hyödyntää entistä paremmin, kun lastensuojelun käytäntöjä kehitetään ja muutoksia jalkautetaan valtakunnallisesti.

Nykytilanne

Lastensuojelulaissa ei tällä hetkellä määritellä lastensuojelussa työskentelevän psykologin roolia tai työtehtäviä. Psykologinen asiantuntijuus mainitaan lastensuojelulaissa vain erityistä huolenpitoa koskevan arvioinnin osalta. Psykologien asiantuntijuutta voitaisiin kuitenkin käyttää laajasti lastensuojelun eri vaiheissa asiakkaan oikeusturvaa ja lapsen edun näkökulmaa vahvistamassa.

Perustelut

Psykologien keskeisintä erityisosaamista lastensuojelun kontekstissa on kehitys- ja traumapsykologisen tiedon asiantuntijuus. Psykologit ovat laillistettuja terveydenhuollon ammattihenkilöitä, joiden pitkä maisterikoulutus antaa valmiudet sekä tehdä psykologista arviointia lapsen ja perheen tilanteesta että toteuttaa kuntouttavaa tukityötä lastensuojelun kontekstissa.

Psykologi voi tarjota hyvin erilaisia palvelutuotteita lastensuojeluprosessin eri vaiheissa niin lastensuojelun asiakkaille kuin muille lastensuojelussa työskenteleville ammattilaisille sekä avohuollossa että huostaanotettujen ja sijaishuollossa elävien lasten kanssa.

- Objektiivinen ja tieteellisiin menetelmiin perustuva arviointi. Esimerkiksi arviot lapsen psyykkisestä ja kognitiivisesta kehitystasosta, sosioemotionaalisesta kehityksestä sekä kiintymyssuhteista.

- Asiakkaan hoidon tarpeen arviointi ja jatkosuositukset.
- Kuntouttava ja hoidollinen työskentely.
- Luotettava tiedonhankinta lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksesta. Psykologi voi arvioida vanhemman kiintymyssuhteita, mentalisaatiotaitoja ja kasvatuskäytäntöjen sopivuutta kunkin lapsen erityistarpeita huomioiden, esimerkiksi osana vanhemmuuden arviointia.
- Lapsen kuuleminen. Psykologin toteuttamana kuuleminen mahdollistaa myös näkemyksen lapsen tarpeista sekä mahdollisista tekijöistä hänen toiveittensa ja mielipiteiden taustalla.
- Kannanotot huostaanottoon ja huostaanoton purkuun liittyvissä kysymyksissä sekä oikeusprosesseissa esimerkiksi hallinto-oikeudessa.
- Konsultoiva työ, lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten kouluttaminen sekä toimintamallien kehittäminen.

Edellä mainittujen palveluiden kautta lastensuojelussa työskentelevät psykologit vahvistavat myös sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia saada uusia näkökulmia ja suosituksia, joita hän tarvitsee päätöksiä tehdessään.

Psykologin työn tehokkuuden ja laadun sekä asiakkaiden oikeusturvan kannalta on olennaista, että psykologilla on mahdollisuus perehtyä ja pysyä ajan tasalla lastensuojelun erityiskysymyksistä, toimintamalleista ja tavoitteista. Lastensuojelun kentällä työskentelevien psykologien näkökulma, työtoteutus ja menetelmät poikkeavat oikeuspsykologien tai hoidollisissa yksiköissä työskentelevien psykologien näkökulmista, työtoteutuksesta ja menetelmistä. Lastensuojelopsykologin työ vaatii erityistä osaamista.

Vaadittavat pykälämuutokset lastensuojelulakiin

Suomen Psykologiliitto vaatii, että lastensuojelun asiakkaan oikeusturvaa vahvistetaan varmistamalla asiakkaan oikeus psykologin arvioon ja kannanottoon. Psykologiliitto esittää seuraavia muutoksia lastensuojelulain pykäläin (lihavoituna):

14 § Moniammatillisen asiantuntemuksen turvaaminen

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvuun ja kehitykseen **perehtyneen psykologin, muun** terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta.

Kunnan tai useamman kunnan yhdessä tulee asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista koostuva lastensuojelun asiantuntijaryhmä. Lastensuojelun asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Lisäksi asiantuntijaryhmä antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi.

20 § Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen

Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin.

Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain (434/2003) 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

Kun lapsen toiveita ja mielipidettä selvitetään huostaanottoon tai huostaanoton päättämiseen liittyvissä asioissa, tulee lapsen kuulemisessa ja mielipiteen tai toiveen selvittämisessä olla mahdollisuus sekä lastensuojeluasioihin että lapsen kasvuun ja kehitykseen perehtyneen psykologin konsultaatioon tai psykologin toteuttamaan lapsen kuulemiseen ja arvioon lapsen tarpeista.

Lapsen mielipide voidaan jättää selvittämättä vain, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta.

Mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä lapselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat hänen kehitystään tai ovat vastoin lapsen muuta erittäin tärkeää yksityistä etua.

29 § Lapsen tapaaminen

Lastensuojelua toteutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lapsi asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti. (13.12.2013/976) **Lapsella tulee olla mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti myös lastensuojeluun ja lapsen kasvuun ja kehitykseen perehtynyttä psykologia niin halutessaan tai tilanteen sitä erityisesti vaatiessa.**

Lapsen henkilökohtaisten tapaamisten järjestämisessä on pyrittävä yhteistoimintaan huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa.

Sosiaalityöntekijällä tai muulla lastensuojelun työntekijällä on tarvittaessa oikeus tavata lapsi myös ilman huoltajan suostumusta, jos sen arvioidaan olevan lapsen ikä, kehitys tai olosuhteet muutoin huomioon ottaen lapsen edun mukaista. Lasta koskeviin asiakirjoihin on kirjattava syyt, jotka ovat edellyttäneet lapsen tapaamista vastoin huoltajan suostumusta. Huoltajalle on ilmoitettava tapaamisesta, jollei se ole selvästi vastoin lapsen etua.

47 § Huostassapidon kesto ja lakkaaminen

Huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Kun 40 §:n mukaista huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvän viranhaltijan tulee tehdä päätös huostassapidon lopettamisesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian. Huostaanoton edellytysten lakkaamisesta huolimatta huostassapitoa ei kuitenkaan saa lopettaa, jos lopettaminen on 3 momentissa tarkoitettulla tavalla selvästi vastoin lapsen etua.

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava huostassapidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi.

Harkittaessa lapsen etua huostassapidon lopettamista koskevassa asiassa on otettava 4 §:n 2 momentissa mainitun lisäksi huomioon sijaishuollon kestoaika, lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu, lapsen ja hänen vanhempiensa välinen kanssakäyminen sekä lapsen mielipide, **joiden arvioimisessa tulisi olla mahdollisuus lapsen kasvuun ja kehitykseen perehtyneen psykologin konsultaatioon tai psykologin tekemään arviointiin.**

Huostassapito lakkaa, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

50 § Sijaishuoltopaikan valinta

Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. **Sijaishuoltopaikan valinnassa sosiaalityöntekijöillä tulee olla mahdollisuus lapsen kasvuun ja kehitykseen perehtyneen psykologin konsultaatioon tai arviointiin.** Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla.

60 § Henkilöstö

Lastensuojelulaitoksessa **sekä perhehoidossa** on oltava lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta henkilöstöä. **Lisäksi lastensuojelulaitoksessa ja perhehoidossa tulee olla käytettävissä lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä lastensuojeluasioihin perehtyneen laillistetun psykologin palveluita.**

Laitoksen hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavan johtajan tulee täyttää sosiaalihuoltolain 46 a §:n 3 momentissa säädetyt edellytykset.

Hoito- ja kasvatustehtävissä olevan henkilöstön määrässä ja henkilöstörakenteessa on otettava huomioon toimintayksikön asiakaskunnan erityistarpeet ja toiminnan luonne. Palvelun tuottajan on lisäksi annettava palvelujen ja hoidon toteuttamiseen osallistuville henkilöille perehdytystä ja ohjeistusta sekä järjestettävä koulutusta ja täydennyskoulutusta. Henkilöstön riittävästä määrästä ja osaamisesta on huolehdittava siten, etteivät niihin liittyvät puutteet aiheuta rajoitustoimenpiteiden käyttämistä.

Mitoitus ja kustannukset

Lastensuojelussa toimii tällä hetkellä koko maassa muutamia kymmeniä psykologeja pääosin sijaishuollon tehtävissä. Lastensuojelopsykologien tarpeen mukainen mitoitus on yksi psykologi 1000 avohuollon asiakasta kohden ja yksi psykologi 100 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta tai nuorta kohden. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2017 tilaston mukaan avohuollossa oli asiakkaana 55 884 lasta ja nuorta, ja sijoitettuna 17 956. Näin ollen valtakunnallisella tasolla avohuoltoon tarvitaan yhteensä 55 psykologin toimea, ja sijaishuoltoon 180 toimea. Tämä on yhteensä 235 psykologia, joiden palkkakustannus on yhteensä 14,1 miljoonaa vuodessa.

Vera Gergov
Ammattiasioista vastaava psykologi
Suomen Psykologiliitto ry
vera.gergov@psyli.fi
p. 040 809 8028

Ulla-Riitta Mutikainen
Suomen Psykologiliiton lastensuojelopsykologien ammatillisen työryhmän puheenjohtaja
ulla-riitta.mutikainen@tampere.fi
p. 040 660 8678

Psykologiliitto on esittänyt yllä olevat pykälätason muutokset Sosiaali- ja terveysministeriölle myös osana lausuntoaan luonnoksesta hallituksen esitykseksi uudeksi asiakas- ja potilaslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 7.9.2018.